

Cis Dewaele - Didier Reynaert - Ward Christens -
Tamara Laevaert - Koen Spiessens -
Erik Vreven - Jessica De Maeyer

REACH OUT 2

Praktijkboek outreachend werken

Cis Dewaele – Didier Reynaert – Ward Christens – Tamara Laevaert –
Koen Spiessens – Erik Vreven – Jessica De Maeyer
Reach out 2
Praktijkboek outreachend werken
Antwerpen / 's-Hertogenbosch
Gompel&Svacina
2026

218 blz. – 17 x 24 cm
ISBN 978-94-6371-597-3
D/2025/14.401/57
NUR 752

Foto cover © Pieter Lozie – www.lozie.com

© 2026 Gompel&Svacina en de auteurs

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke, voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs en van de uitgever.

Al het mogelijke werd gedaan om de informatie in dit boek zo juist en actueel te maken als kan. Auteurs of uitgever kunnen niet verantwoordelijk worden gesteld voor mogelijke nadelen die lezers door eventuele onvolkomenheden in het boek zouden ondervinden.

Gompel&Svacina bv
Uitgevers

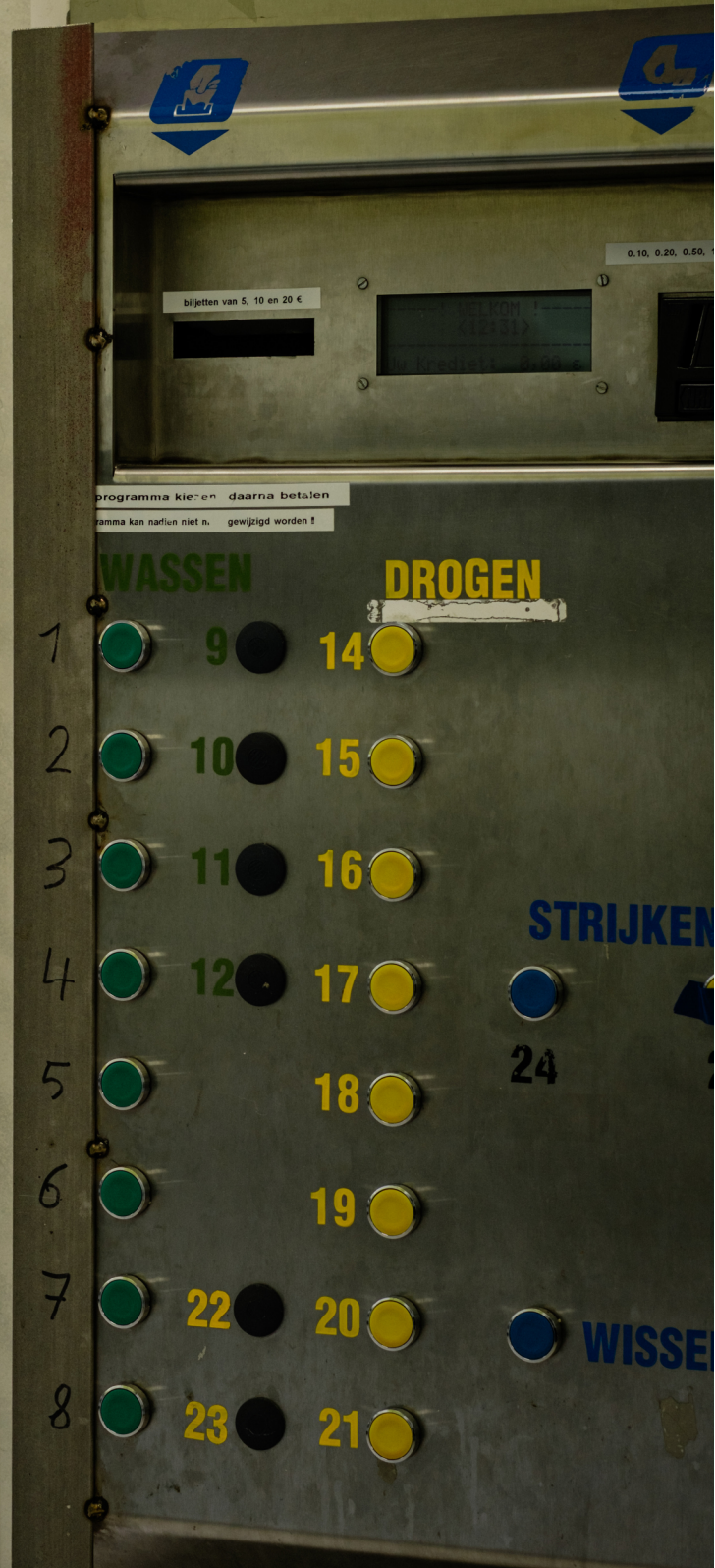
Timmerwerfstraat 40, B-2000 Antwerpen | info@gompel-svacina.be
Rietveldenweg 60, NL-5222 AS 's-Hertogenbosch | info@gompel-svacina.nl
www.gompel-svacina.eu

Inhoud

Outreach moet structurele pijler van sociaal beleid zijn	9
Het onderzoek	13
Proloog	15
[WAAROM?]	17
1 Waar komt die aandacht voor outreach vandaan?	19
Waarom dit boek?	19
Is outreach dan iets van de 21e eeuw?	21
Wat veroorzaakte die nieuwe aandacht voor outreach?	26
Is dit nu een hoeraverhaal?	36
2 Visie en de gevolgen voor de praktijk	43
Outreachend werken streeft naar sociale rechtvaardigheid	43
Kwaliteit van Leven	44
Theorie van de maatschappelijke kwetsbaarheid	48
Sociale grondrechten	62
[HOE?]	65
3 Outreachend werken	
gedefinieerd	67
Zijn er niet al definities?	67
Outreach: onze definitie	70
Professioneel nabije houding	74
Structureel werken	79

4	Typologie van outreachend werken	85
	Zijn er types te vinden in de literatuur?	86
	Bedenkingen bij de typologie	102
	[WAT?]	105
5	De quickscan	107
	De doelstellingen	108
	Maatschappijgericht of doelgroepgericht werken	110
	Hulp om stil te staan bij je praktijk	122
	Zijn we niet vergeten iets te zeggen over online werken?	124
6	Van verdeeld naar gedeeld engagement	127
	Waarover gaat het?	127
	Samenwerken begint bij de omschrijving van de uitdaging	128
	Samenwerken rond één cliënt	131
	Structureel samenwerken	141
	Mijn boekske	145
7	De cirkel: het werkveld van de outreacher	147
	Professionele nabijheid	148
	De cirkel	149
	Inzicht verwerven	150
	Werken aan verbinding	154
	Werken aan toegankelijkheid	158
	Basis voor zelfreflectie en bespreking	165
8	Volwaardige positie van de cliënt	167
	De rode draad	167
	Ethisch handelen	168

9 Aanbevelingen en inspiratie	183
Veranker outreachend werken structureel in het hulp-, zorg- en dienstverleningsaanbod met reguliere financiering	184
Ontwikkel voor outreach een kwaliteitskader met visie, doelstellingen en concrete manier van werken waaraan elke praktijk moet voldoen	185
Stimuleer met financiering generalistische en inclusieve outreachpraktijken en maak intersectorale samenwerking mogelijk	187
Garandeer zorgcontinuïteit in outreach voor mensen met complexe en chronische zorgnoden	190
Stimuleer en ondersteun bottom-upinitiatieven voor intersectorale ontmoeting, uitwisseling of afstemming tussen outreachers	193
Organiseer intersectorale intervisie op maat van de lokale context (wijk, stad of regio)	197
Veranker structureel werken als essentieel onderdeel van outreach en ondersteun dat actief	200
Veranker ervaringsdeskundigen in outreachpraktijken en beleid	202
Veranker outreachend werken als transversale lijn in curricula en levenslang leren voor hulp- en zorgverleners	205
Referenties	207
Reflectie-instrument	215

Outreach moet structurele pijler van sociaal beleid zijn

In verschillende sectoren beleeft outreachend werken een sterke opgang. Outreach is meer dan ooit nodig.

De samenleving benadrukt steeds meer individuele verantwoordelijkheid. En toegang tot hulp en ondersteuning loopt vaak via complexe systemen. Daardoor dreigen sommigen uit beeld te verdwijnen: mensen die moeilijk hun weg vinden in administratieve structuren, die aangepaste ondersteuning thuis nodig hebben, die weinig vertrouwen hebben in hulpverlening, of die letterlijk of figuurlijk geen vaste plek meer hebben. Mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie moeten vaak over een hoge drempel voor hulp- en dienstverlening.

Hulp, zorg en diensten zijn meer en meer nodig op de plekken waar systemen tekortschieten. Die evolutie beperkt zich niet tot één sector. In veel steden en gemeenten ontstonden verschillende vormen van outreach, vaak naast elkaar, met overlappende doelgroepen, maar zonder gedeelde visie of op elkaar afgestemde doelstellingen.

Nabij, verbindend én politiserend

Outreachend werken is een onmisbaar onderdeel van kwaliteitsvolle hulp-, zorg- en dienstverlening die rechtvaardig, nabij, verbindend én politiserend is. Sociale professionals die outreachend werken, maken het verschil: door actief naar mensen toe te stappen en verbinding te zoeken, creëren ze opnieuw ruimte voor perspectief, ook waar systemen falen of zich terugtrekken. Outreach zoekt mensen actief op, maakt verbinding op hun terrein en werkt samen met de 'cliënten' aan vertrouwen en individuele en structurele verandering. Niet vanachter het bureau, maar daar waar mensen leven, worstelen, wachten of uit beeld verdwijnen.

De praktijk bracht de laatste jaren nieuwe uitdagingen aan het licht, gevoed door sociaal-politieke ontwikkelingen waar we in dit boek dieper op ingaan. Outreachend werken kan zijn volle potentieel pas waarmaken als het mensen in kwetsbare situaties verbindt met het bredere beleidskader en sociale grondrechten helpt realiseren. Tegelijk toont de grote diversiteit aan outreachpraktijken dat er meer houvast nodig is. De praktijk mist vandaag concepten om die veelheid aan vormen te benoemen, en instrumenten om de kwaliteit ervan te versterken. Het is nodig samen te reflecteren en outreachend werken beleidsmatig te onderbouwen.

SAM kan zijn opdracht alleen waarmaken als we ons engageren om praktijken te versterken die mensen in kwetsbare situaties op het spoor komen, die samenwerking organiseren voorbij sectorale grenzen, en die helpen om sociale grondrechten te realiseren. Outreachend werken is daarin een sleutelelement: het verbindt de leefwereld van mensen met het bredere beleidskader.

Voor EQUALITY//ResearchCollective is outreachend werken een onmisbare pijler in een kwaliteitsvolle en toegankelijke hulp- en dienstverlening. Vanuit de referentiekaders van mensenrechten en Kwaliteit van Leven benadrukt EQUALITY//ResearchCollective dat iedereen recht heeft op een menswaardig bestaan en op volwaardige participatie aan de samenleving. Outreachend werken sluit daar rechtstreeks bij aan: het vertrekt van nabijheid, dialoog en gelijkwaardigheid, en doorbreekt structurele processen van ongelijkheid.

Vanuit die overtuiging vonden de twee organisaties elkaar in dit traject.

Outreach onderbouwen, verbreden en verdiepen

Dit handboek is het resultaat van intensieve samenwerking tussen onderzoekers, praktijkwerkers en experts, met de ambitie om outreachend werken verder te onderbouwen, te verbreden en te verdiepen. We kozen er bewust voor om dit werk niet vorm te geven als een klassiek onderzoeksrapport, maar als een praktijkhandboek. De onderzoeksbevindingen vertaalden we naar concrete praktijkvoorbeelden, verrijkt met

theoretische kaders, reflecties en instrumenten. Dit boek bouwt voort op *Reach out! Praktijkboek voor outreachend werken* van 2014. We bedanken uitdrukkelijk Sandra Beelen, Hans Grymonprez en Carmen Mathijssen voor hun pionierswerk, waarop dit handboek verder bouwt met actuele inzichten en ervaringen uit het werkveld.

Met dit vernieuwde handboek willen we professionals ondersteunen die outreachend werken in verschillende contexten: welzijn, (geestelijke) gezondheid, werk, justitie, onderwijs en lokaal beleid. Tegelijk richten we ons tot organisaties, beleidsmakers en opleiders. Outreach heeft niet alleen een methodische of operationele, maar ook een structurele en politieke dimensie: het stelt vragen over de inrichting van systemen, de toegankelijkheid van dienstverlening en de ruimte voor sociale professionals om nabij en kritisch te blijven.

Het handboek biedt theoretische kaders, definities, instrumenten en reflectievragen. We herzien de visie, de quickscan en het ethisch handelen en breiden die uit. We ontwikkelen een typologie die inzicht geeft in verschillende vormen van outreachend werken. En we besteden aandacht aan de onderlinge afstemming tussen outreachers uit verschillende sectoren, we doen aanbevelingen voor kwaliteitsvol outreachbeleid en we reiken een reflectie-instrument aan waarin het waarom, hoe en wat van outreachend werken samenkomen.

We kiezen in dit handboek voor de term *cliënt* om te verwijzen naar mensen die ondersteuning krijgen van outreachers. Die keuze is pragmatisch: het is een herkenbare term in verschillende sectoren. Maar we vertrekken altijd van een gelijkwaardige houding: mensen zijn en blijven in de eerste plaats mensen – ongeacht de term die je hanteert.

We hopen dat dit handboek inspireert en uitnodigt om outreachend werken duurzaam te verankeren. Niet als tijdelijke projectwerking, maar als een structurele pijler van een kwaliteitsvol sociaal beleid in Vlaanderen.

Met dank aan alle betrokkenen die aan dit traject meewerkten: onderzoekers, praktijkwerkers, ervaringsdeskundigen en beleidsmakers. We hopen dat dit handboek een stevig kompas wordt voor wie outreachend

werkt, voor wie beleid maakt, en voor iedereen die gelooft in een samenleving waarin niemand uit beeld mag verdwijnen.

PARTNERS

SAM, steunpunt Mens en Samenleving vzw

SAM is er voor al wie mensen in maatschappelijk kwetsbare situaties ondersteunt. We werken voor sociale professionals, organisaties in het sociaal werkveld en beleidsmakers. We versterken en verbinden hen, delen kennis en praktijkervaring, en adviseren over beleid dat het verschil maakt voor wie het moeilijk heeft. Met dit handboek willen we bijdragen aan de erkenning en verankering van outreach als een structurele bouwsteen voor sterk sociaal werk.

EQUALITY//ResearchCollective

EQUALITY//ResearchCollective is een van de twaalf onderzoekscentra van HOGENT en focust op de sociale uitsluiting van mensen in kwetsbare leefsituaties. Hun levenskwaliteit verbeteren en de mensenrechten waarborgen staat voorop. Het onderzoekscentrum heeft een traditie in participatieve onderzoeksmethoden, waarin ervaringskennis centraal staat in de visie van het collectief. Toegankelijkheid van hulp- en dienstverlening om de uitdaging van onderbescherming aan te pakken is een van de centrale onderzoeklijnen. Door onderbescherming kunnen mensen geen gebruik maken van basisvoorzieningen waar ze recht op hebben en raken ze vaak sociaal uitgesloten. Outreachend werken staat centraal als manier om grondrechten te realiseren en kwaliteit van leven te bevorderen.

Het onderzoek ‘De wildgroei aan outreachpraktijken: een zoektocht naar afstemming en kwaliteitsbewaking’

Dit onderzoek was een samenwerking tussen Cis Dewaele, Jessica De Maeyer en Didier Reynaert van EQUALITY//ResearchCollective (HoGent), Ward Christens, Koen Spiessens en Tamara Laevaert van SAM, steunpunt Mens en Samenleving en Erik Vreven van CAW/LiSS (Limburgs Steunpunt Straathoekwerk). Het liep van maart 2022 tot december 2025 en werd financieel mogelijk gemaakt met steun van de Vlaamse overheid en van het Riziv.

De centrale onderzoeksvraag was:

Hoe organiseren we op organisatorisch, lokaal, Vlaams of federaal niveau een kwaliteitsvol outreachbeleid gericht op het realiseren van een kwaliteitsvol bestaan voor mensen in een maatschappelijk kwetsbare positie?

Die vraag splitsten we op in vijf doelstellingen:

- Zicht krijgen op de diversiteit aan outreachende praktijken met aandacht voor kenmerken, doelstellingen en tendensen die die praktijken vormgeven
- Een conceptueel kader ontwikkelen rond verschillende types van outreachend werken
- Inspirerende praktijken ontsluiten
- Inzicht krijgen in de impact van outreachpraktijken op cliënten
- Een reflectie-instrument ontwikkelen rond kwaliteitsvol outreachend werken op verschillende beleidsniveaus

Daarvoor zetten we verschillende stappen:

Literatuurstudie

We gingen op zoek in de wetenschappelijke literatuur naar artikels over definities van outreach, types outreach, kenmerken van praktijken en beleid wereldwijd over werken in de leefwereld van mensen. Maar ook over samenwerking, zorgcontinuïteit, structureel werken en meer. Naast wetenschappelijke literatuur bekeken we online vaktijdschriften, cursussen, handboeken, beleidsdocumenten, visiedocumenten van teams en organisaties en zelfs jobomschrijvingen en vacatures.

Online survey

We stelden een online-enquête op voor outreachers uit twaalf verschillende sectoren of domeinen (welzijn en sociale zaken, VAPH, gezin en opvoeding, ouderen, gezondheid en

geestelijke gezondheid, jeugd en sport, wonen, inburgering en integratie, justitie en handhaving, onderwijs, armoedebestrijding en werk). De vragen gingen over doelstellingen en hoe hun job er in de praktijk uitziet. Om af te bakenen hanteerden we drie criteria: de enquête was voor *professionals* die *fysiek* in de leefwereld werkten met *welzijn* als doel. 892 mensen vulden de survey in van wie er 498 zelfs tot het einde van de vragenlijst geraakten. Dat leverde veel data op die we statistisch verwerkten (via SPSS deden we een latente klassenanalyse) wat resulteerde in vier types.

De vier types legden we voor aan outreachers, leidinggevend en ervaringsdeskundigen. We organiseerden in zes steden (Genk, Gent, Brussel, Antwerpen, Leuven en Oostende) veertien rondetafels met 76 deelnemers. Dat resulteerde in de definitieve typologie.

Interviews met cliënten

We interviewden 20 mensen die ondersteuning krijgen van drie of meer outreachers en vroegen naar hun ervaringen met die werkers, wat zij valkuilen vinden, hoe het voelt om ondersteund te worden in hun privé en meer. Dat onderbouwde de theorie over outreachend werken en maakte duidelijk met welke spanningsvelden de lerende netwerken verder zouden werken.

Beleidsinterviews

We vroegen meer dan 30 teamcoördinatoren en beleidsmakers van heel verschillende echelons (federale en Vlaamse overheid, schepenen en directies van organisaties) in Vlaanderen, Brussel en Wallonië waarom zij kiezen voor outreach, welke tendensen die outreach mee vormgeven en hoe zij kijken naar de praktijk. Hun antwoorden leverden ons een beeld op van de ontwikkeling van het outreachlandschap de voorbije decennia, wat het beleid daarmee wil en hoe dat overeenkomt met wat werkers ervaren en wat cliënten verwachten. Tegelijk gaf het ons een basis om aanbevelingen te formuleren.

Lerende netwerken

In drie steden (Kortrijk, Gent en Antwerpen) richtten we een lerend netwerk op met outreachers en ervaringsdeskundigen die zich één jaar bogen over de vraag: Hoe maken we van outreachend werken een gedeeld engagement en geen verdeeld engagement? We onderzochten waar het soms moeilijk loopt in overleg of samenwerking met andere werkers rond één cliënt, bedachten oplossingen en probeerden enkele van die oplossingen ook uit in de praktijk om die dan te evalueren.

Proloog

Dat je de proloog van dit boek leest, betekent dat outreach je sterk interesseert.

Dat treft, mij ook.

Ik deed het ruwe schrijf- en onderzoekswerk voor dit boek. Mijn collega's herschreven, herdachten, stuurden me terug naar de tekentafel, corrigeerden me en schaafden bij. En vooral: ze inspireerden me, steunden me, ondersteunden me, hielpen me en brachten me aan het lachen. Zonder hen geen ik.

Maar ook: zonder ons geen boek.

Dit boek is gebaseerd op onderzoek, op **wetenschappelijke kennis**. Maar niet alleen daarop. Ook op **praktijkkennis**. De mensen die dit boek maakten, hebben twintig jaar en meer ervaring in outreach en het ondersteunen ervan. En veel outreachers werkten mee aan ons onderzoek. Daar stopt het niet. Dit boek is ook gebouwd op **ervaringskennis**. Van ervaringsdeskundigen, van 'cliënten', van mensen. Ook zij werkten mee.

Zonder hen geen boek.

En dit boek is er voor jou. Het wil een leidraad zijn die inspireert, je voorziet van kaders maar je ook doet twijfelen. Op sommige vragen ga je een antwoord vinden in dit boek, op andere vragen dan weer niet. Dit boek is dus geen handleiding die je voorschrijft wat te doen. Wie werkt met mensen, weet dat er geen regels zijn die voor iedereen gelden. Daarvoor zijn mensen en situaties te verschillend. Je zult dus zelf aan het werk moeten gaan met wat in dit boek staat.

Zonder jou geen boek.

Dit boek heeft een doel. En dat is niet alleen zorgen voor kwaliteit in outreachwerk. Het is ook een samenleving die er is voor iedereen. Ook voor wie uitgesloten wordt. Zelfs vooral voor wie uitgesloten wordt. Dit boek wil je goesting geven om die mensen en hun leefwereld te bereiken, te begrijpen en zo onze samenleving ook aan hen aan te passen. Dat is outreach.

Want zonder rechtvaardigheid geen samenleving.

Cis

[WAAROM?]

1

Waar komt die aandacht voor outreach vandaan?

Waarom dit boek?

Dat outreachend werken hot is, hoeven we je niet te vertellen. De hulp-, zorg- en dienstverlening verlaat meer en meer de eigen werking en gaat meer werken in de leefomgeving van mensen. Een hele revolutie.

De laatste jaren focuste het **beleid** op verschillende niveaus van al die verschillende vormen van **outreachend werken**. Voorbeelden die bij jou misschien een belletje doen rinkelen: outreachende arbeidsactivering, *community health work*, mobiele teams van de ggz, het Reach-Outteam van Fedasil, mobiele forensische teams, consultants aanklappende dienstverlening van de mutualiteiten, outreach van Huis van het Kind, gezinsondersteuning van Kind en Gezin, outreachteams van het CAW, antennemedewerkers van dienstencentra, straathoekwerk, buurt- en opbouwwerk, outreachend jeugdwelzijnswerk, kwartiermakende hulpverlening, schoolspotters, brugfiguren. En er zijn ook outreachende initiatieven voor doelgroepen zoals oudere mensen in eenzaamheid, sekswerkers, mensen die te kampen hebben met psychische kwetsbaarheid, rondtrekkers. En dan hadden we het nog niet over het aanbod voor kwetsbare gezinnen met thuisbegeleiding, contextbegeleiding, woonbegeleiding of ondersteuning aan huis voor personen met een beperking. Sommige van die praktijken bestaan al decennia, andere zijn meer recent. Maar het is duidelijk: verschillende overheden focussen op werken met mensen in hun leefomgeving.

De evolutie van meer werkers die het eigen bureau verlaten om naar de cliënt toe te gaan, vinden we wereldwijd terug. En die evolutie speelt zich af in alle sectoren of domeinen: welzijn, personen met een beperking, ouderen, gezin en opvoeding, armoedebestrijding, geestelijke gezondheidszorg, jeugdwerk, arbeid, wonen, justitie, onderwijs en inburgering.

Doordat er in het werkveld altijd maar meer outreachende praktijken opdoken, groeide ook de vraag naar vorming en ondersteuning. In de jaren tussen 2000 en 2010 was die ondersteuning er niet, net als de kennis waarop die gebaseerd zou moeten zijn. Verschillende werkingen uit verschillende sectoren kwamen voor vorming aankloppen bij straat-hoekwerkteams en bij de koepel van het straathoekwerk, toen onderdeel van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (SAW). En hoewel die praktijken en de koepel sporadisch ingingen op die ondersteuningsvragen, stelden ze twee dingen vast. Ten eerste dat ze de tijd niet hadden om in te gaan op al die vragen, en ten tweede dat ze wel kennis konden delen over straathoekwerk, maar dat er aparte kennis over outreachend werken nodig was. Dus werden er middelen gezocht om praktijkonderzoek te doen en bij CERA werden die gevonden. De onderzoekshandschoen werd opgenomen en zo ontstond in 2011 het **Reach Out!-team** in de schoot van het SAW, nu SAM, steunpunt Mens en Samenleving. In 2014 kwamen zij met een eerste Vlaams handboek outreachend werken. Enkele mensen van toen werkten ook mee aan dit boek.

Dat handboek in 2014 en het bijbehorende ondersteuningsaanbod gaf de aanzet tot de professionalisering van outreachend werken in Vlaanderen. Sindsdien gaf het Reach Out!-team vorming en intervisie aan werkers en coaches in verschillende sectoren. Want het handboek voorzag in een definitie die niet sectorspecifiek was. Dat zorgde voor meer herkenning en verbinding in het werkveld en uiteindelijk kwam de definitie ook terecht in verschillende beleidsdocumenten van overheden. Zoals het GBO-kompas van het Vlaams departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (2018), de beleidsnota outreachend werken van de stad Gent (2021) of het decreet over de organisatie van een geïntegreerd jeugd- en gezinsbeleid (2024). Die professionalisering had mee invloed op het verder bekend maken en verspreiden van outreach in Vlaanderen.

De evolutie naar meer outreach in verschillende sectoren was ingezet en het Reach Out!-team volgde die evolutie op. Tot het enkele jaren geleden nieuwe signalen kreeg. In grote steden waren er meer en meer cliënten die door verschillende outreachers tegelijk ondersteund werden, terwijl er in kleinere steden en dorpen nog altijd te weinig outreach was. Dat cliënten verschillende outreachers hebben, is op zich niet negatief. Als verschillende domeinen tegelijk voor outreach gaan, zullen verschillende

werkers vaker mensen bereiken met een meer complexe problematiek. Maar het kan negatief worden als die outreachers niet afweten van elkaar of niet complementair werken. Of als de cliënt op verschillende vlakken ondersteund wordt, maar niet op die domeinen die voor hem of haar van tel zijn. Bovendien diende outreach om problemen in het 'onthaalmiddel' (hulp-, zorg- en dienstverlening waar de cliënt zelf naartoe gaat) op te lossen. Die problemen waren onder andere geen tijd om relationeel te werken met mensen, heel specialistisch werken, mensen moeten doorverwijzen van een dienst naar een andere, mensen moeten uitsluiten vanwege uitsluitingscriteria, wachtlijsten. Die problemen zagen we nu ook opduiken bij outreachers. De vragen uit de praktijk veranderden dus en het werd tijd voor een **nieuw onderzoek** en een herwerkt handboek.

Is outreach dan iets van de 21e eeuw?

Outreachend werken lijkt iets nieuws te zijn, maar is dat ook zo?

Een officieel startpunt voor sociaal werk of hulpverlening kennen we niet. Vormen van caritas en ziekenzorg hebben altijd bestaan. In de middeleeuwen bijvoorbeeld zagen we armentafels, voedselbanken, leproserieën, godshuizen en andere vormen van medemenselijkheid. Pas door het humanisme en de verslechterde situatie van arbeiders na de industriële revolutie, zien we het sociaal werk echt van de grond komen. Eerst nog georganiseerd door kerken en filantropen, later ook door de staat met alle discussies van dien. Het is duidelijk dat werken in de leefomgeving van mensen al van bij het prille begin een vast onderdeel was van die hulp- en zorgverlening. Wat volgt is geen geschiedenis van outreach, maar een selectieve bloemlezing van enkele invloedrijke figuren, gebeurtenissen en tendensen.

Zo'n invloedrijke figuur was **Elisabeth Fry** (Engeland, 1780-1845). Hoewel ze daar geen toestemming voor kreeg, zette ze toch door met haar plan om vrouwen in de gevangenis te bezoeken en ze te vragen wat ze nodig hadden: betaalde arbeid, godsdienstlezingen, onderwijs voor hun kinderen. Ook in haar woonplaats zocht ze gezinnen thuis op en bood ze praktische hulp. Ze bracht mensen eten, medicijnen en schone lakens. Haar werk in haar wijk zouden we nu eerder thuiszorg noemen. Naast